

san tannan nimorò 116
okutòburu kalo san 1981
bp:24 - bamakò (mali)
telefòn: 22-21-04 ccp : 0155
dérôme 5
kibarudilaw kuntigi: amadu ganyi kantè'

kibaru

a bë bò kalo o kalo, faso ka kibarudiso ka yamaruya kònò

"udpm"

Jamana taalan ye tòn ye, n'o ye Pariti ye. Mali ka foroba tònba, "UDPM" o bolofaraw yè-lémali bë senna fan bëe

A daminèna komitew la. Sisan a da sera Su-sékisènw ma. N'olu yèlè-mara tuma min na, se bë kè sékisènw ma ani san-fè bolow? Jateminè la "UDPM" mana lakuraya, sen kura bë don jamana kow latèmèn cogo la.

"unfm"

N'ka o tè se ka nyè fo mali musow ka foroba jèkulu k'i sen don o la.

Musow niyôrò ye jumèn te ? O ye jama lakanali ye, bén kelenya ani kanu kónò walasa nisèndiya ka don mali du kelen kelen bée kónò, k'a'd'a kan, ni du sigi diyara, a bë bò musow de la.

"unjim"

A tè se ka nyè fana fo mali denmisènw ka foroba jèkulu k'i sen don a la.

Denmisènw niyôrò ye jumèn ye ?

O ye jamana sariyaw labatoli ye denmisèn kunda, walasa dörégù si-garèti ani dolo kana denmisènw lanögò, k'u kenyè k'u yèrè ladon.

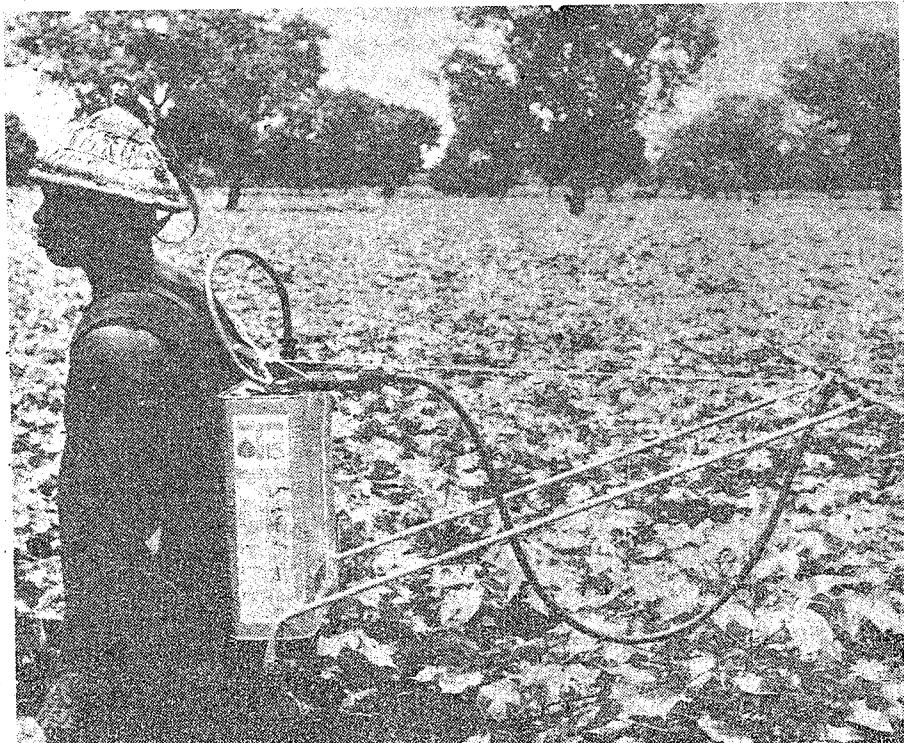
baarakèlaw de ye jamana ladilabagaw ye

Min ye baarakèlaw ka tònba ye, n'o ye UNTM ye, o jöyôrò nafa tè se ka fô k'a ban. Mun na ?

K'a d'a kan jèkulu kelen o kelen kofélen filè san fè, musow ani denmisènw, olu ka fôta n'u ka kète bë mali baarakèlaw kunkow kan duw kónò ani sèriwisida la.

Baarakèlaw de ye jamana ladilabagaw ye. Cè-ya 't'o la, musoya t'o la, sanko denmisènya. O de kèsèn a jira la ko "UNTM" jöyôrò nafa tè se ka fô k'a ban.

A kera cogo o cogo, jamana de ye jamaña ye. N'a ladilabagaw y'u yè-rè minè; wala k'i nyèmda nyögón ma ; wala k'i kónérèngoya kè, jén bén a baara ?

Iariweli sèriwusida b'a laadi jèlenya ye kènèya taamashyèn ye

Hadamaden ka kan k'a hadamaden nyögón tanga ka bô bana ma !

Saniya sabatili man kan ka kè mögô ka du kònòna n'i yèrèkun dò-ròn ye: n'i y'i ka yôrô saniya ; n'i siginyögón m'a ta furan,i ka baara bè kè tò-ka-jè-ye; sabu, fènnyanama minnu b'i kérèfè du kònò, olu laban bè n'i ka so.

O kama, saniya ye bée lajèlen kunko ye. A tè se ka taa jèkafô ni jè-kakè kô.Nka, feerelikè-law ta fan ka gèlèn ko-sèbè hadamaden ka kènèya hukumu kònò; sanko dumunifèn feerelaw.

Sugu kònò, a man kan abada, dumuni, nabulu, ani jiridenw ka da duguma, k'u feere; o bè bana caman wele sanikèlaw la.

Feerelikèlaw ka kan ka tabali dô nyini, min janya bè 50 cm, ani 60 cm nyögón na, k'a ka feerefènw d'o kan.

O tèmènen kô, fini saniyalen dô ka kan ka fènsè dumunifènw kan, wali mana fègènman dô.

Feerefènw mana datugu nin cogo la,a ka c'a la dimögô tè sig'u la,sanko fènnyanama wèrèw ;wa gòngón fana tè dumunifèn ninnu sôrò.Nin wale matarafali bè sannikèlaw kisi bana caman ma.

kòlòsi

Walasa kènèya ka sabati du;dugu;ani jamana kònò,bèe lajèlen ka kan ka saniya matarafa. Saniya ye timinandiya baa ra ye; a y'a yèrè kòlòsi, k'a yèrè tanga; Ala k'a kisi.

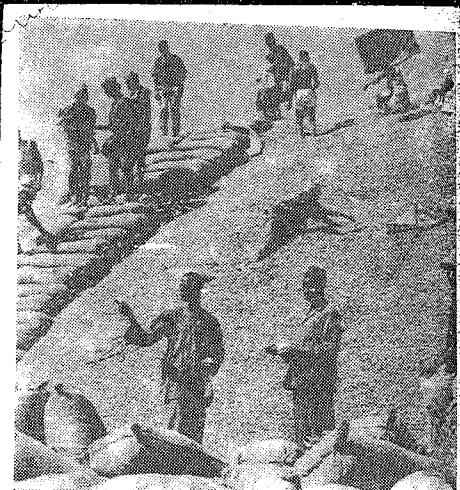
Ne delila ka poyi dô sèbèn min kònò n'ye baara manku, k'a jira fasodenw bée ka wili an k'an cèsiri, faso tè jô sèbè kô.

Sisan, an bëna dôoni fô baarako sariya la ka d'a kan baara ye "contrat" ye, o kôrô ye tòn de b'a la baaratigi ni baarakèla cè.Mun de man kan olu ni nyögón cè n'o bè kè sababu ye k'u fô nyögón kô ?
-filan: baaratigi b'a

baarako sariya labatoli bè baara sabati

ka wari bô, nka baara tè kè a sago la, o tuma baarakèla ka kan ni nyangini ye,n'a ma dônsen yèlèma, a ka kan ka gèn !

-filan: baarakèla bè baara kè a nyèma nka a t'a sègèn sara sôrò, a ka baara nafa t'a kan.O tè sariya ye, wa sonyèli

tè tèmè a kan.Ni baarakèla y'a ka baara kè, baaratigi ka kan k'a sara o yôrô la. Min b'u ni nyögón cè y'o ye, a tò bée manamanakan; manamanakan dun tè se ka mögô balo.

An ka nyögón nègèn dabila;dô tè se ka dôlo min dô k'o nginingakan fô. Min ka kan ni min ye, o ka d'o ma.

Cèkôrô Sangare
Lakôlikaramogô
(Bamakô)

baara

A'ye wili an ka dô kè !
Kuma cayara, baara tuma sera.
Baara de bè mögô nyènajè,
Baara de bè mögô bô mögô la,
Baara de bè mögô nyèsuma,
Baara de bè mögô kè hòròn ye,
Baara de bè jamana taa nyè,
Baara de bè yèrèta sinsi.

Baara ka gèlèn baara ye,
N'o tè baara man fisa baara ye,
Baara ma bô baara la,
Mori bée n'a jôyôrô don misiri la.
A'ye wili an k'an cèsiri !
Manamana banna !
Baara tuma sera !

Cèkôrô Sangare
Lakôlikaramogô
Bamakô.

kibaru kanubagaw kuma yòrò nyinè ni jakuma ka jurudon

Faama ko ka tasuma donbaga nyini, o mögô ma ye ; ko ka dononkôrô minè, k'a kè ka faama ba kaburu datigè. Jakuma tulo don o kuma la, a bolila ka n'i jô Dononkôrô ma, k'o nyininika n'a bë faama ba saya sababu dòn? O ko ayi. A k'o ma, ne ni Nyinè de kèlela bugu in kônô, an binna sange kan k'o tigè ka bin tasuma la. N'i tun ye ne ni Nyinè ka kèle k'i ka sira ye o don, kèle tun tè kë tan, wa i tun tè kë kaburu datigèlan ye bi, i minèbagaw natô filè, a na k'i ka sira ye bi kôni. Tile wolowula nana se, ko ka Jigiba kë k'o ji bôn. Jakuma tar'i jô Jigiba ma, k'a nyininka faama ba saya sababu la, o ko ale t'a dòn. Jakuma k'o ma, ne de ni Nyinè ka kèle këra yen, o kèle de nô don. N'i hakili bë an kumbèn don kumaw la, a n'i ye min kè ka nka kuma jaabi, i kumakan de bë seg'i tulolà bi ; sini e bë kè ka tile wolowula ji bôn ; n'i tun kirila ne ni Nyinè cè, nin tun tè kë, nka sini, i na kiri tigè min tè ne ni Nyinè ta ye; wa a na k'i dadon ko ye. O fôra co go min, o këra ten. Jigiba këra ka tile wolowula ji bôn.

Tile binaani sera, ko ka Fogotigi kè ka faama ba ka saraka bô, Jakuma y'o mèn.

O su, Jakuma nana Fogotigi baro, a k'o ma, yala faama ba saya sababu bôra mun na? Fogotigi ko, a! Jakuma n't'o kelen dòn ; Jakuma ko nin tè baasi ye, don min n'y'i lajô, ka n'ni Nyinè cè lakkali, min témènna n'ni dononkôrô, ni Jigiba fana cè, n'y'o nyefô, a don, i yen jaabi ni min ye o b'i kônô wa? n'i hakili t'o si la, n'bë na min fô, o bë to i hakili la. Ne ni Nyinè de ye kèle kè faama ba banbagatô ka bugu sanfè, ka bin sange ka k'o tigè ka bin tasuma la, n'nye Nyinè kë n'sago ye, nka tasuma ye bugu jeni. Sini y'a tile binaani ye, e bë k'o saraka ye, o tuma n'balô fèn na yèlèma sini, k'a bô Nyinè sogo la.

Ni Dononkôrô tun y'a k'a ka sira ye, a tun tè kë kaburu datigèlan ye; ni Jigiba tun ye kiri tigè, ale fana tun tè kë ka tile wolowula ji bôn ; n'e yèrè tun ye sariya boli, tinyètigi ni jalagitigi tun ka dòn, nin si tun tè kë. O tuma i b'i labèn, sini i bë kè ka faama ba ka tile binaani saraka bô.

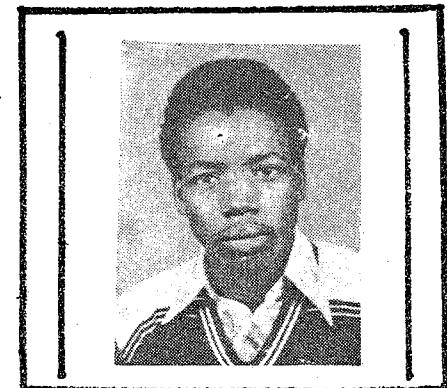
Ayiwa, mögô tè sigi ka dinyè kow lajè ten. i n'a fô a fèn tè s'i ma, n'a m'e yèrè sôrô, a n'i den, wal'i balima, wal'i teri dô sôrô, o don, a na k'i ka sira ye.

An k'o donw nyèsigi, mögô bë don dô kôlôñ sen ka bila dòn dô ji minogô nyè, don ka jan, a se bali tè.

Dawuda Sangare
Balikukan
karamogô
Kucala.

nbè kibaru fo

ne sulemani dabô, ne ye sefetoka ye, kayi mara la, nka an bë don min na i ko bi, ne yèrè bë kon go barazawili.

kabini ne bë nfaso la, n'o ye mali ye, ne ye kibaru kanu. wa hali bi ne bë kibaru fè o cogo kelen de la.

n'i y'a ye ne ye nyèsin kibaru ma, a kun ye walasa n'bë se ka bô kalanbaliya dibi la, o siratigè la ne bë yèrèkalan na cogo bëe kè.

ne si ye san 23 ye, ne bangera sefeto, kita lamini la, nka ne yèrè bë kongo barazawili sisian.

sulemani dabô
kongo barazawili
bp 22 01

dugu tògò n'a kòrò don

Ni denmisènw ye dugu dòw tògò mèn arajo la, wali mògòw ja, u bè sin k'u jan ka yèlè ka-kaka! hali mògòkéròba dòw yèrè b'a fò dugu dòw tògòw ma ko tògò kirikara don.

O ye fili belebele ye k'a d'a kan tògò. kiri-kara tè dugu tògòw la ; wa n'i ye min weletò ye min na, i b'a sérò sababu de b'o la. Bamanan na fosi tè kè gansan; fosi tè fò gansan. Ne ye min-nin min dòn dugu tògòko lahala ya la, o file :

- Dugu dòw tògò bè da dugu tutigèbaga la, n'o y'a sigibaga fòlò-fòlò ye. O misaliw ka ca : Dawudabugu ; Misabugu ; Còribugu ; Bakaribugu ; Zanbugu; Mónzónna; Kase-la.

Yòrò dòw la, kabilia min ye dugutigiya kè, o jamu bè to dugu kun. I n'a fò Nyarela (Bamako) Magiragakunda (Nyoròn) Samakebugu (Kati); Jarambugu (kòlòkani); Basidi-bela(wasolon); Konatela Turela.

Dugu mògò jogo bè kè, taamashyènye tuma dòw la, f'a bè ja dugu kun: Balandugu (yenka kati ka gèlèn) ; Sabalibugu (n'i sigira yen, i bè Sabali); Lafiyabugu (mògòw lafiyalen b'o yòrò la); Saamè(yenkaw bè malo u bè saamè); N'datè-kumana (mankan man di yenkaw ye); Tulumajò (aù k'an sigi k'an tulo majò):

Dugu dòw sigiyòrò la, wale min tun bè kè mògò fòlòw fè, o bè to sen na, fo ka kè dugu tògò ye: Ngòmiyiranbugu (Bamakò); Tofasabugu(Kita;

donsow tun bè to fasa daga min na); Dubabugu (Kati; mògòw bè taa dûbabu nyini yòrò min na); Jago (Kati ; mògòw tun bè nyogòn bèn ka jago kè yen. Golobilaji (Kita; kò de tun bè yen ka golow daji).

Ni dugu sigilen bè jirimasa, jiritu min kòrò, a tògò bè d'o la : Sikòrò (Segu); Lèngékérò (Kati); Sirakòrò (Bamakò); Sirankòrò (Kati lamini). Bananba ; Sido (Buguni); Gelenkòrò (Yanfolila); Torodo(Nègèla); Wòlòdo (Kòlòkani); Jaiakòròbugu (Bamakò); Nymakòrò (Bamakò); Shéninkòrò (Kati).

Fòlò, kèlè cayali sababu la, mògòw tun bè taa dugu sigi kulu san fè; a kò fè; wali, a kérè fè, walasa u bè se ka kisi juguw ma; Kululabugu ; Kuluba ; Kulukòrò; Kuluninkò ; Kulujanna.

Dugu dò bè ji da la. A kèra baji ye o, a kèra kòji ye o, a b'o tògò ta : Kékòbugu (Kati) ; Kòbala (Baginda); Jijénin (Kòlòkani); Jiburula (Nègèla); Jikòrònin (Bamakò); Jisumalen; Nafaji; Babugu ; Bakò ; Joliba; Bafin ; Badalabugu; Dakanna.

Sogo minw tun ka ca dugu sigiyòrò la, a bè wele o sogo tògò la : Warala (Kòlòkani); Samakelen (Bananba); Ngorongoji (Kati) ; Kòndòbugu (Segu); Basabugu (Nègèla); Jègènina (Buguni); Ntubanna (Kati); Falibugu; Babugu ; Bamabugu ; Kanabugu ; Joyila (Jèw de tun ka ca yen).

Cèkòrò Sangare
Lakòlikaramogò
Bamakò.

bamanankan

Samanni Siginidenw
(Voyelles longues)

aa..kaanagèlèn...entête
ee..seereya...témoigner
èe...fèenè.....crème
ii..diinèjugu...égoïste
oo..boolo....un poisson
öo...lèokò....adherer
uu...luulu.....diamant
arapidi.....car-rapide
asipirini.....aspirine
awiyòn.....avion.
balabala.....bouillir
balan.....pince
bali.....empêcher
dan.....semér
dan.....dépasser
dan.....fin
jaba.....rouge
jaba.....oignon
jaka.....dime
fifalan.....éventail
fifa.....éventer
file.....flûte
gan.....chaud
gan'.....gombo
gan'.....sauter
gerenati.....grenade
gèrè.....approcher

Nunna Siginidenw

(Nasales)

an....banni.....décès
en...denkoro.....crampe
èn....dèndè.accompagner
in.binkannikèla.brigade
on...bonda.....porte
òn...bônbon.....bonbon
un...bunte.....moudre

an

atéte
gner
rème
iste
sson
erer
mant
pide
rine
lon.
.lir
nce
cher
mer
ser
fin
uge
non
ime
ail
ter
ite
rud
ibo
er
de
er
-
es
pe
er
je
ce
n
e

jeli baba sisòkò: lamidu soma nyakate

A dugujè filanan, darakaw nana ka na dun, u nkònifòtò tugun, jelikuntigi y'i kanto a ma : - "E", a ko : "Lamidu Soma Duga Nyakate, Magan Nyakate mòden, Matènèn mòden, i k'a dòn, anw bè taa walifèn nyini sa dè, walifèn nege b'an na." Baroden dò wèrè y'i kanto tuguni : - "Ne ko, jeliw, aw ka nin ye mun de barika bannenya kuma ye ? Mun de y'aw kè shè ye, k'aw hakili ci ? Aw tè se ka maloya sa wa ? Hòrònkè min bè sògòmafana minèn tan ni fila, tilefana minèn tan ni fila, suròfana minèn tan ni fila, a b'o di aw n'aw musow ma, aw b'a sòori, aw t'a bòyòrò dòn, aw bè se ka baro jumèn sòrò, min ka fisa o ka bulonkònòbaro ye ?" Lamidu Soma Nyakate ma kuma, jelikuntigi fana ma kuma.

A tile sabanan sa, a ko : - "Lamidu Soma Nyakate, è, Magan Nyakate mòden, walifèn nege y'anw minè dè." Baroden dò y'i kanto : - "Ne ko, jeliw..." Kab'o baroden ko "ne ko...", jelikuntigi pèrènna o kun na : - "Hèyi, i t'i da bò n ka kuma na sa wa ? Ne ma kuma sara aw la wo. Baroden wololen ninnu, ne ma n ka kuma sara aw la ; naminden wololenw, ne ma n ka kùma sara aw la ; ne bè ni faama de ye ; ne bè ni Lamidu Soma Nyakate de ye ; ne bè ni mugutigi de ye ; a' y'a to, a k'an ka kuma jaabi ;

ne tè ni aw ye. Lamidu Soma Nyakate, i yèrè ka n ka kuma jaabi."

Lamidu Soma Nyakate yèrè wulila, k'i sigi o la :

- "O, jeliw, nin tè baasi ye wo. Ne ka barodenw ye kuma min fò aw ye, o de ma diya aw ye.

A jèlen bè ne yèrè ma sa, ja, jeli ko tè sèbè ko ye.

Saya ka fisa jeliya ye.

Ne ka sow san, ka di aw ma, ka musow furu, ka di aw ma, ka nkònìw dila, ka di aw ma, aw kana nyèbò mògò ka jamana fè, aw kana nyèbò mògò ka dugu fè, aw kana nyèbò mògò ka du fè ; aw ka sògòma daraka, n b'a di, tilelafana, n b'a di,

suròfana, n b'a di ; aw fara ne kun na sa ; aw b'a sara ne la, k'aw bè taa walifèn nyini.

A fò, aw bè walifèn sòrò, min ka fisa ne ta in ye ?

Nka, jeliw, ne tè don aw ni sira cè ; ne bè se ka nin baara in min kè aw ye, ni hòròn min sera k'o nyògòn kè aw ye, aw na tigè n na.

Nka, nin tè baasi ye ; a' ye taa, aw fasalen kubòlen na ne sòrò yan."

Jelikuntigi fana y'a jaabi,

a ko : - "E, Lamidu Soma Nyakate,
o ye miiribaliya kuma de ye,
o ye gasintanya kuma de ye.

E kelen bè se ka kè hòròn ye dinyè na ?

Mògò t'i to kulu kò fè ka kulu kun ye, nka, n'i munumununa a fan dò fè, i bè kulu wèrè ye.

Denmisènw, a' ye nkoni ta,

an ka taa Du Muke Tarawele deli Nyènina.

Y'a dòn, o kibaru fòlen bè an ye, an y'o kòni dòn."

nyagalen muke

Jeliw wulila nin cogo in na sa, ka nkònìw ta, ka yèlèn sow kan, an bòra Lamidu, tile duuru, a wòoronan, jelikamalen tan ni fila, jelimusò tan ni fila, an nana bamanankè ka bulonda la Nyènina.

A don, darakaw dunna, tilelafanaw ma mò, jelikuntigi donna a kan, a y'a mabalima, a ko : - "Du Magan Tarawele mòden, i ni sògòma ; Sisiya Jònmgan ni Waliya Jònmgan mòden, i ni sògòma ;

jeli baba sisòkò: lamidu sòma nyakate

Muke Musa ni Muke Dantuma mòden,
i ni sògòma ;
Jòn Santigi Tiramagan mòden,
i ni sògòma ;
Jònba Santigi Tiramagan mòden,
i ni sògòma.
Bamanankè, anw nana dè.
An bòra Kaarata,
an nana an nyè da i kan ;
kòngò b'an na,
jiminndògò b'an na ;
an nana bò i ye.

Bamanankè ni kuma duman wulila ka jeliw kùnbèn :
- "E", a ko - "jeliw, a' y'a' bisimila...".
Jeliw, a' y'a' bisimila...
Aw bòra aw ka so, aw nana aw ka so.
E, jeliw, n ko, aw bòra cè min fè yen,
o ye mugutigi de ye,
o ye masakè de ye.
Aw faamajeliw ka wuli fo masakè fè yen,
ka na ne nyògònna cikèla deli,
jeliw, nin diyara n ye,
aw bisimila.
Jelikamalen tan ni fila,
aw k'aw sigi bulon kònò ;
jelimuso tan ni fila,
aw ka don sonyèkònò na,
hòrònmoso tan ni fila furulen bè ne yèrè fè,
min ko mana diya min ye,
o k'a ka filen bila o ka ga kòrò.
Jelikamalenw, a' y'a' bisimila..."

Anw jelikamalen tan ni fila ni nkòniw,
anw y'an sigi bulon kònò ;
jelimusow donna hòrònmosow ka so kònò.
Du Muke Tarawele ko a ka jònw ma :
- "A' ye jeliw ka sow minè,
aw ka taa u siri nyègèn kònò,
a' ka bin d'u ma, ka ji d'u ma,
a' ye nyò d'u ma ;
a' kana a fo, bin ni ji ka ban jeliw ka sow kòrò.
Jelikamalenw, a' y'a' bisimila..."

○
○ ○

O don, Muke Tarawele denmuso fòlò Nyagalen Muke,
a ka npogotigiya dafara.
A bilennen bè i komin ntòngè ;

i bè Nyagalen filè fo ka ji ci i nyè kan,
i tè jolifòn ye a fari la ;
a dafalen don npogotigiya la.

O waati la, anw fè yan, kalesòn ko tile ma na,
an tun bè lènpènw de dila ;
lènpèn janya ye mètèrè kelen ye,
nka, an b'a kè ni finimugu de ye ;
an bè kòfèta kè kònò wòorò ye,
ka nyèfèta kè kònò naani ye,
k'a da kuru, ka juru don a la,
npogotigi b'a siri.

Nyagalen Muke dalen bè a ba ka ga kòrò,
jeliw jiginnia.
Darakaw dunna, tilelafanaw ma mò,
Du Muke Tarawele ni jeliw bè baro la,
a y'i kanto a denmuso ma, a ko :
- "Nyagalen,
n ba tògòma, Nyagalen Muke,
na ji di jeliw ma."
Nyagalen wulila,
a ka npogotigiya dafalen don,
a ye jifilenba fa ji la.

O waati la,
ni npogotiti b'a fa ka so, a tè maloya,
a ma fininin siri a yèrè la,
a ye lènpèn sòori ten.
a balolenba sinkisè fila in jòlen bè,
u nunkun bè gònikisènin bò mògò disi la.
Nyagalen ni sinbara fila in falen,
a bamanannpogotigi bilenman,
lènpèn sòorilen bè ten,
bagan bilen kelen bilalen bè a kan,
a balolen bè,
i b'i bolonkòniden cèmancèlata don
a bara wo la, fo a kuru la,
i bolo tè se bara ma,
fo k'a barakòròla koori,
k'a kè i ko bòbòw ka ntamaba da.

Nyagalen ye jifilen fa, a bè na dukènè ma ;
jeliw y'i to k'a natò ye,
kamalen mògò tan ni fila in,
si ma Nyagalen bunuhadamen filè,
bèe y'a jinè filè,
cènya ni bilenya min b'a la.

(a tò bè bò kibaru nataw kònò)

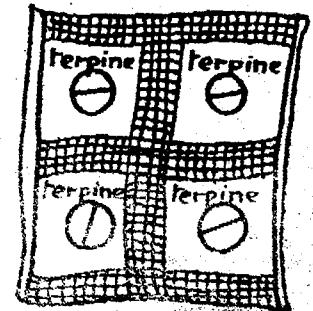
jan to yèrè la kòrò ko ka nyi sògòsògò furaw

tèripini furakisè

tèripini ye sògòsògò fura nyuman ye, nka a man kan ka di denmisèn w ma ka dama tèmè :

- denmisèn minw ma kalo 30 sòrò fòlò, tèripini man kan ka di olu ma abada.
- ni denmisèn min ye san saba sòrò, tèripini furakisè bè tila naani ye, ka tila kelen di o ma sògòma, ka tila kelen d'a ma a da tuma su fè.
- ni denmisèn ye san 6 sòrò, furakisè bè tila fila ye, ka tila kelen d'a ma sògòma, ka kelen d'a ma su fè.
- denmisèn mana se san 12 nyògòn ma, furakisè kelen bè d'a ma sògòma, ka kelen d'a ma a da tuma su fè.
- baliku bè se ka furakisè saba yèrè ta tile kelen kònò : sògòma ta kelen, tile gan fè ta kelen, su fè ta kelen.

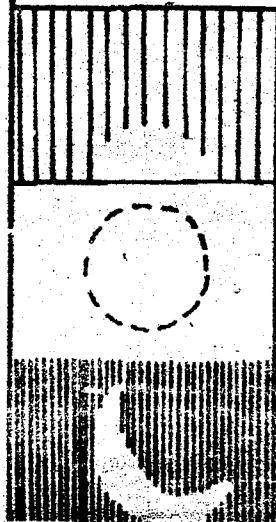
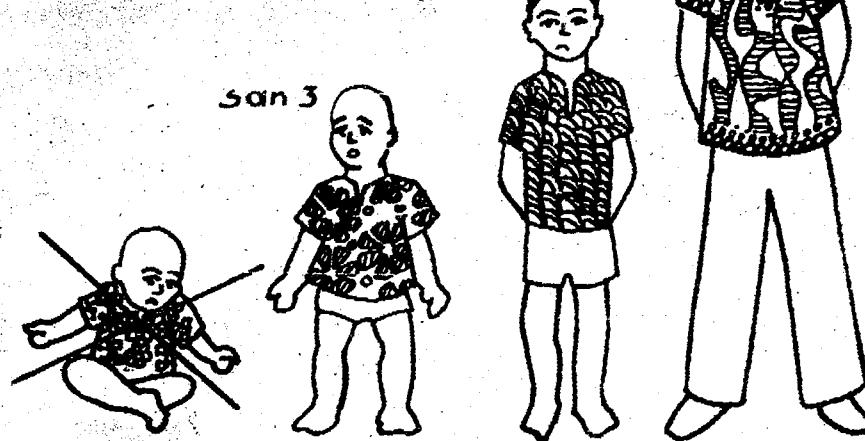
sògòsògò fura tèripini ta

baliku

san 6-12

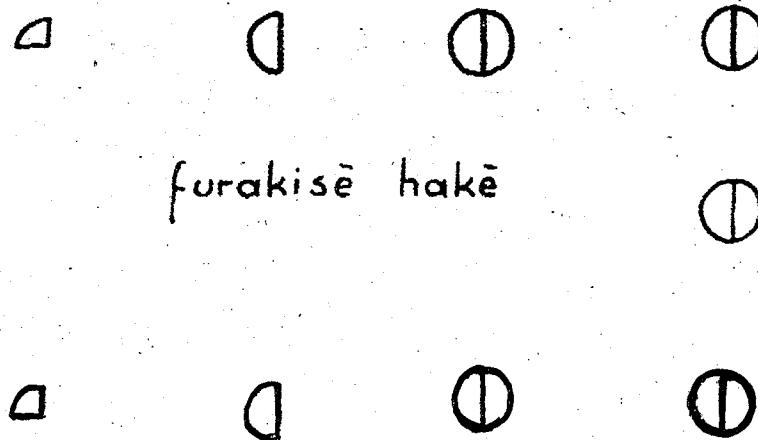
san 6

san 3

denmisèn
minw ma
kalo 30 sòrò
a tè di
olu ma

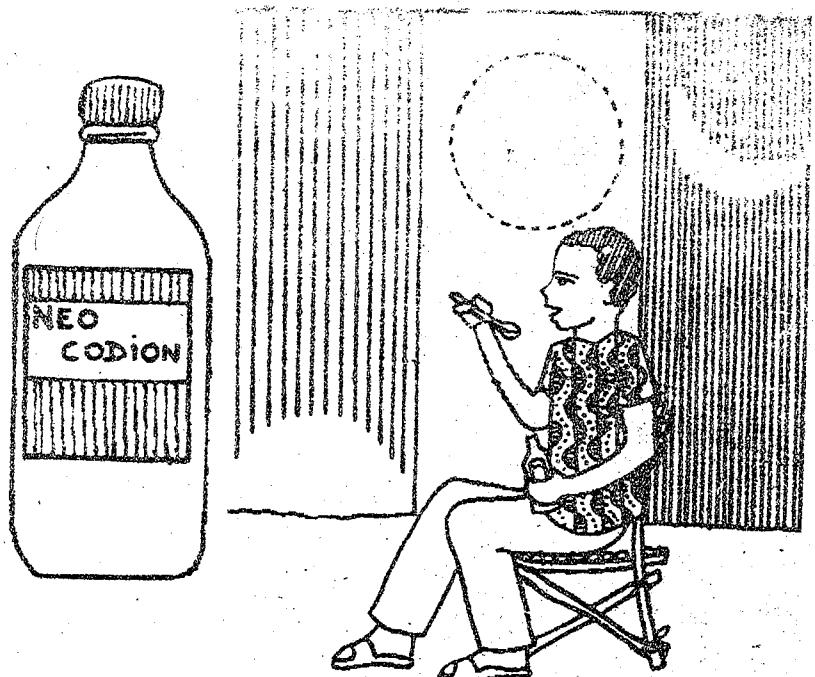
furakisè haké

jan to yèrè la kòrò ko ka nyi

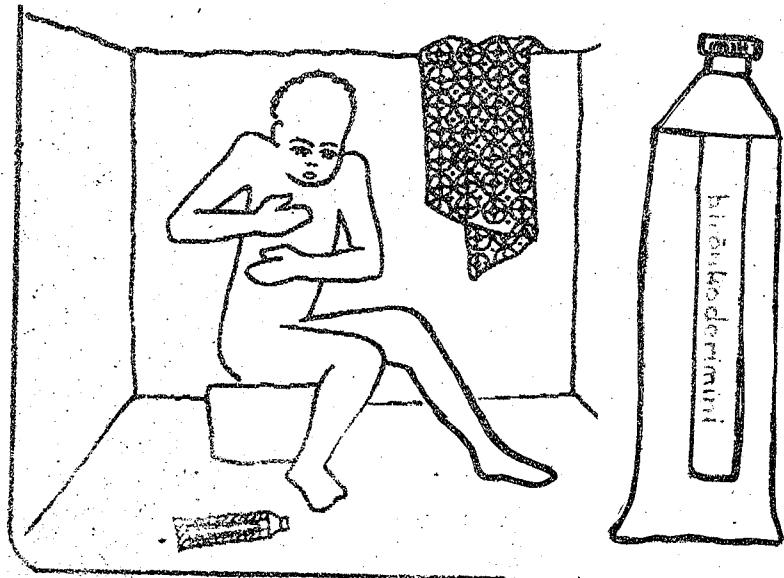
nokojòn furaji

nokojòn ye sògòsògò fura ye, baliku bè a kudu nyè kelen ta sògòma, ka kelen ta tile gan fè, ka kelen ta su fè.

birònkoderimini tulu

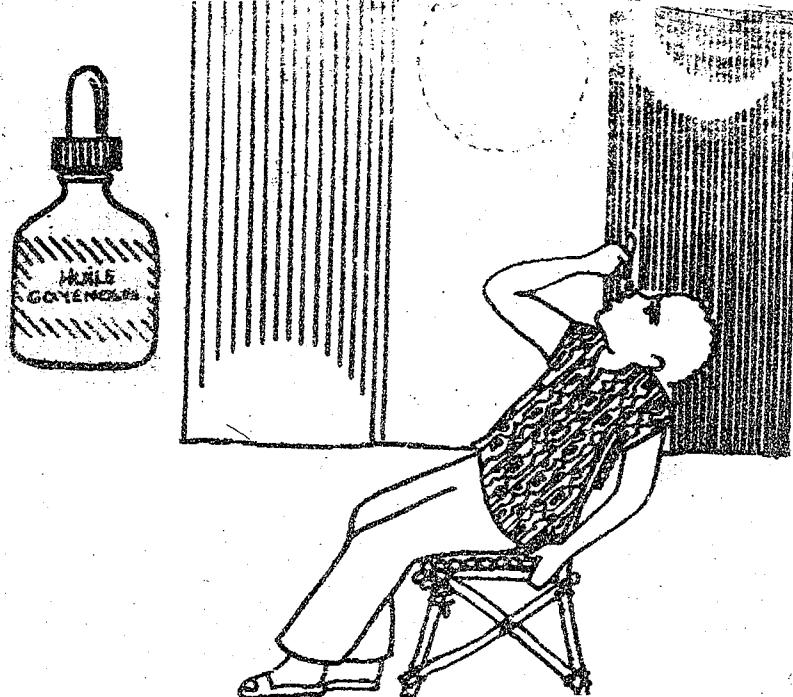
o ye sògòsògò ni ninakili balan fura ye, ani fogonfogon dimi fura. n'i bòra koliji la, i bè birònkoderimini tereké i disi n'i kérèw n'i kò la, k'a kè jòsili ye sògòma ni wula, ka tila k'i biri fini la.

mura furaw

ni mura b'i la, n'i nun bè bò,

i bè mura fura tulujinin tòni i nun dingè kelen kelen kònò sinyè saba : sògòma, midi, ani wula.

i bè lenburu kumuan bisi ji sukaroma la, k'o min.

ja minnu filè kibaru nyè fila ninnu kònò, olu de bè kè ka Kucala balikukalandenw ñege dògòtòròya kè cogo la, walasa u ka se ka yamaruya sòrò ka mógo furakè, a fòra cogo min kibaru nimòrò 94 kònò, a nyè 5 la.

tònòba bè sòrò si la

sisun nafa.

Si ye jiri ye, min kolo ka gèlèn. O de y'a ko diya dògòfeerelaw ni finfinfeerelaw ye. Nka a jiri tigeli dagalen tè faamaw fè.

Kun caman b'o la :

A fòlò ye min ye, si mò ka go, wa a tè sòrò an ka jamana fan bée la, fo a bè fò yòrò min ma ko "Sudan-

jamana". Ni sisun falenna, a bè denni daminè san mugan walima san mugan ni duuru o kò fè. A tè tèmè san mugan ni duuru fana kan denni na.

A filanan, si nafamayòrò ye a den ye. A bu bè dun, a kòlò bè kè tulu ye, min jòyòròba bè tobili la, ani yeelen di, ani safunèdila.

kòlòfeere gèlèyaw

San o san, Mali bè kòlò caman san sènèkèlaw bolo. Dò bè taa Kukòrò tuludilayòrò la, dò bè feere jamana kò kan, farajèjamanaw ma. Nka, san damadò in na, kòlòsannaw y'a kòlòsi k'a fò kòlò min bè feere

u ma, a man nyi : ni si mòbali kòlòtè, a ma ja ka nyè, walima falenkun b'a la. Kòlò kògòbali ni kòlò jima dun tulu man ca ; kòlò falenkunma tulu ka kuna fana.

Finyè fôlen ninnu de kosòn, kò

kan, Mali ka sòròta man ca kòlòfeere la ka an kérèfèjamana dòw ta bò : kòlò kilo kelen kan, dòròmètan ni fila bè jamana dòw ni an cè. O ye ko ye an ka jamana ka bò tè min na.

fèerè minnu bè se ka tigè

Fèerè jumèn ni jumèn dun bè se ka tigè, walasa Mali ka kòlò jagota ka caya, ka nyè, ka wariba ladon faso kònò ?

Tònsigi dò kèra Bamakò sètanburukalo la nyinan, Mali kòkanjago nyènabòso la. Mògò minw tun bè yen, olu filè :

- Mali kòkanjago nyènabòso kuntigidankan,
- jiko ni jiriko baarada ka ciden,
- arajo Mali ka ciden,
- jagokèlaw ka ciden,
- balikukalanso ka ciden,
- sènèko baarada ka ciden,
- Mali waribonba ka ciden.

Tònsigi in ye dakurunyè damadama fò, k'a lase kòlòtòmònaw ni kòlòsannaw ma, ani jamana nyèmògòw :

1. Jamana nyèmògòw ka kan ka sisunw lakana, k'u tigeli n'u jenini bali sanga ni waati bée, jamana fan bée. U ka kan fana ka dabali siri, cogo min na caman bée fara sisunw kan.

2. Kòlòsannaw ka kan k'i ban ka kòlò san

- min ma kògò,
- falenkun bè min na,
- min ma ja kosèbè.

3. Kòlòtòmònaw ka kan

- k'a to siden ka mò ka bin a yèrè ma, ka sòrò k'a tòmò. Ni kòlò tèmèna dògòkun saba kan dugu ma, a bè falenkun bò.
- ka kòn ka kòlòw tòmò, sanni u ka falenni daminè.
- ka kòlò ja ko nyuman dibi la, ka tila k'a mara yòrò jalèn na, walasa sumaya ni bugun kana se a ma.

Ni bée ye i ka kète kè, a ka ca a la bée bè tònòba sòrò kòlò la, Mali, sènèkèlaw, jagokèlaw, k'a sòrò dò ma jìgin dò la. Kòlò tulu na bée ka na diya.

Bakari Jara
balikukalan nyèmògòso
Bamakò

mariyanmadi sisòkò lawale bamananw buruju

Bamananw bôra Toron, Wasolon jamana kôrôñ yan fan fè. A n'a sôrô Manden kèleñ de y'u koron nin yôrô in na, bawo bamananw tun bannen bê Manden fanga ye. Fanga bê minnu bolo Manden, olu kéra silamè ye, bamananw dun ma sòn silamèya ma.

U tògò in sôrôlen na kè banbaantiya fè : ko maa minnu bann'u ma na, "ban ma naw" kéra bamananw ye.

U ni Manden fanga ma bèn minkè, u ye sigi yôrô yèlèma, ka taa Segu fan fè. Kabini san 1300 waati, bamananw bê ka bô Toron ka na sigi

kènyèka : k'a ta Jènè fo Segu, k'a ta Buguin fo Bèndugu, Bani ni Joliba kini fè bolo, bamananw sigira nin bée la. Sômônôw tun bê taabaga fôlôw la, ka na sigi Segu fan fè.

Bamananw ye Joliba tigè, ka taa sigi ba fan dô fè, fo Nyôrôñ. Nyangolo ni Baramangolo ka maana de b'o nyè fô an ye : balimakè fila, Nyangolo ni Baramangolo, olu de ye Bawulen tigè, k'a sôrô kulun t'u bolo. O de kama, u bônsônw bê ja-mu "Kulubaliw".

Sôsôli bê bamananw buruju ko la

1. Sèbènni këla fôlô minnu ye bamananw ko fô, olu kéra Es Sadi ye (n'o ye "Tariki es Sudan" sèbèn), ani Mahamud Kati n'a mòden, o min ye "Tariki el Fetash" sèbèn san 1525 ni san 1670 cè. Nin gafe fila sèbènna Jarabu kan na. Nin sèbènni këlaw fè, bamanan kôrô ye "min tè silamè ye".

2. Pol Marti ye Jarabu kan gafew yèlèma tubabu kan na, k'a kè gafew ye, minnu tògò ye ko "Walata ni Nèma maanaw". Walata maanaw bê kunnaconi di an ma Masasiw kan. Segu maanaw b'a jira ko Segu sigibagaw fôlôw tun ye bosow de ye. O kô soninkew nana san 1100 nyôgôñ na. san 1200 na, maninkaw y'u di-yagoya sigi jamana kan. O kô de, worodugu bamananw nana (Toron Wasulunkaw).

3. Delafôsi hakili la, bamananw bê bô Wasulun de, Wojènè ni Sikaso cè. Ale b'a miiri ko bamananw sigi yôrô fôlô tun ye Manden kôrô worodugu n'a kôrôñ cè ye. Manden masakèw ka kèleñ fôlôw ye maninkaw sigi Joliba-kini fè bolo kan, o kéra san 1300 la. O de ye bamananw wajibiya ka taa sigi Bawulen ni Bagwè kènyèka yan fan fè, Toron jamana kan. U tun sônnen tè silamèya ma,

u tèna sòn fana maninkaw ka fanga ma, bawo o masakè tun ye silamè ye. O de kosòn, u y'a fô u ma ko "ban ma na", mògô min banna a matigi la.

Sigi yôrô yèlèma in daminèna sômônôw de fè. San 1300 ye sômônôw sôrô Kulukôrò. Cikèlaw ka sigi yôrô yèlèma kéra san 1300 ni san 1700 ni nyôgôñ cè. Kalajan Kulubali sigili Segu kérè fè, o kéra o yèlèmali in de sen fè. Bamananw sigira, k'a ta Segu fo Jènè. Kabini san 1754, bamananw ka sigi yôrô yèlèma ye sira wèrè ta : u y'u nyèsin tilebin ma. I b'a sôrô, Baramangolo ni Nyangolo tun ye tilebin sira minè tòw nyè.

4. Rafenèl ma sòn Delafôsi ka fôta ma. Ale ka jate la, Segu sigibagaw fôlôw tun ye bosow de ye. Bamananw nana fara u kan, u bôra worodugu ni kôrôñ cè, cikèlaw tun don.

U na waati ni soninkew na tuma bènna, olu bôra kènyèka fè, jago-kèleñ tun don. Soninkew tun ka ko nyènabôlen ka tèmè sigibagaw tòw ta kan. O de y'a to, olu ye fanga ta, ka jamana kow nyènabô. Sômônôw nana o kô, ka jamana dô sigi Kulukôrò. O jamana sigili ni fulaw ka taama tè nyôgôñ nyè sira la. Fulaw ka taama laban kéra Segu jamana ni Kaarta jamana sigili ye.

Kulubaliw ye kulu fila de ye, u bée bôra balimakè fila de la : Baramangolo ni Nyangolo. Nyangolo bônsônw (n'u bê wele ko "Masasiw") ani Baramangolo bônsônw, olu bilala nyôgôñ na, k'o kè kèle ye. A ma nyè, fo Masasiw ye Joliba tigè, ka taa sigi Bèlèdugu ni Kaarta.

Kalajan Kulubali bôra Baramangolo de la. Kalajan n'a ka kabila bôra Jènè ka na sigi Marakaduguba, sômônôw ni marakaw ni fulaw cè la, k'i yèrè kè olu ka faama ye. Marakaduguba tun bê Segu ni woyo jigin cè, o ni Segu man jan. Kalajan ye kérè fè duguw kèle k'olu mara, a kéra jamana tigi ye, ka sigi fanga na san 1652, fo san 1682.

Kalajan salen, a denkè Nôntènèn sigira Marakaduguba kun na. O la sa, Kalajan denkè Danfasari bôra Marakaduguba san 1682, ka taa i sigi Segukôrò, ka yèrèma jamana kè yen.

Suma min ye Danfasari denkè ye, o ye fanga ta san 1697, fo san 1712. Ale sera k'a ka fanga sigi bamanan dugu bée kan, dugu minnu tun bê Segu ni Baruweli ni Caro lamini kôñò.

mariyanmadi sisòkò lawale

segu jamana

Segu fanga tile tilalen bë waati saba ye :

- k'a ta san 1712, fo san 1757 : fanga tun bë Kulubaliw bolo (ni dòw ko u ma ko "Kundabaliw"). Mamari Kulubali n'a den fila (Dekòrò ni Bakari) ye dò kè fanga la o waati in na.
- k'a ta san 1757, fo san 1766 : o këra nyagami waati ye. Mògò saba sigira fanga la o waati in na, n'olu ye Tòn Masa ye, ani Kanyuba Nyuman, ani Kafa Jugu.
- k'a ta san 1766, fo san 1861 : Jaralakaw de sigira fanga la, k'a ta Ngolo Jara ni Mònsòn na, 'ka taa a bila Daa n'a kò mògòw la.

kulubaliw

Mamari Kulubali

Mamari Kulubali ye fanga ta san 1712, fo san 1755. Segu jamana basigli bòrà ale de la, bawo Kalajan ka mara ma si sòrò. O y'a sòrò, bamananw ni fulaw nyagamina (fulaw minnu bòrà kòròn na).

Mamari ka fanga daminè

Mamari ye Fasinè den ye ; balimakè kelen de tun b'a fè ko Seribilen, a balimamuso tògò ko Sanaba. Ale de furula Wara Jara ma, o min tun ye Dina dugu masa ye.

Mamari funankèma tun ye u ka filan tòn kuntigi ye, o de kama, u y'a tògò da ko Bitòn, dòw ko tigifòn. Bitòn ba tun bë dòlò tobi tòndenw ye. Bènbaliya dò sen fè, tòn tilala fila ye. Duwa faama denw ye Kasun k'u nyémògò ye. Tòn filaw labanna ka se nyògòn ma, k'a kè kèle yèrè ye. Duwa faama y'a denkè ka mògòw dèmè kèle la. Bitòn fana nimògòkè y'a dèmè, ani Jarakaw. A ye Duwa minè ka denmisènw don diyagoya la a ka tòn na. Mamari tilala ka Duguna ni Banankòrò minè. O ko ninnu bée këra san 1712 ni san 1725 cè.

Kònka ni Kirangokaw kèleli

Dugunakaw ni Banankòròkaw ye wele bila ka taa Sheku ma, o min ye Kòn faama ye. Sheku nana Segu daw minè, ko mògò tè bò. Mamari ni fulaw y'a gèn (o tuma na, fulaw tun bë Fuladugu kèle la). Sheku y'i kunda Mänden kan, nk'a gènnna yen fana.

Kòn faama ka kèle bannen kò, Mamari n'a nimògòkè kèlela, bawo Mamari tun y'i ban, ko a t'a ka kèledeñw segin a ma. Mamari y'olu kè a yèrè ta ye.

O tèmènen kò, a y'a denkè Bayidi bila ka taa Kirango kèle, nka o ma diya a la. Mamari y'a ka kèlebolo nyènabò. A ye cè 1000 nyini Segu fulaw fè, k'a denkè Dekòrò bila Samakè cè 6 000 kun na, ka cè 12 000 di Kanyuba Nyuman ma. U ye Kirango daw minè, Kirango binna u tègè kònò. Mamadi Buware min tun ye Kirango faama yè, ni soninke tun don, o fagara u fè. U ye jòn 1 600 sòrò.

Kòn faama seginna ka na i da Segu da la. Sòmòñòw ye faama dèmè kèle la, Cerolakaw kònì. U nana ni di-denw ye, olu ye Kònka gèn.

Kafo 40 de tun bë Mamari ka fanga kònò, k'a ta Kirango, fo Dina. Kafo ninnu bée tun y'u danma kafo ye ; Mamari y'u bée fara nyògòn kan a ka fanga kònò.

Sunsana kèle

Muruja Nyaminakaw tun ye Bitòn wele a ka na u dèmè ka Sunsana Masasiw kèle. Sunsana faama tun ye Fulakòrò ye. Ale de ye Basana sonya (Segu masakè denmuso), a tun taatò bë a cè bara (Sanabama Mari); o tun ye Mamari ka kèle kuntigi dò ye.

Tilema daminè na, san 1753, Bitòn n'a ka cè 40 000 nana Sunsana lamini, k'u jòn. U ye kalo 12 de kè kèle la, Bitòn laban sera Sunsana na.

lawale

Bitòn ka fanga laban

Bitòn kelen ka Sunsana minè ni ka Fulakòrò faga, Kùlubaliw ka fanga ma nyè sòrô ka tèmè o kan. Nègè dò tun ye Bitòn sôgô a sen na, o nègè baga de kèra bana ye, fo k'a faga. Bitòn sara san 1755 de la.

Dekòrò ka fanga

Ale de tun ye Bitòn denkè kòròba ye. A tògò in sòròla o de fè. Dekòrò ye fanga ta, k'a sòrô jamana bonyana k'a barika Bitòn fè. O ye Dekòrò kafa, k'a kè mògò ni jugu ye. A ye tata kogo dò jò Segu, ka funankè mògò 60 don o tata kogo ju kòrò, ka npogotiginin 60 fana don

kogo yèrè la. Dekòrò mana joli ye, a bè nisòndiya, ni juguya y'a sababu ye.

Kèlè kuntigiw ye janfa siri, ka Dekòrò faga k'a to koli ji la, o diyara bée ye. Dekòrò fagara san 1757 la.

Bakari ka fanga

U ye Dekòrò dògòkè Bakari sigi fanga na. Nka Bakari donna silamèya la, k'a yèrè tògò da ko Ali, ko mògò kana dòlò min bilen. Tònjàn y'a faga, a n'a ka dudew bée, fo denmuso fila. Ngolo Jara tun ye Bitòn ka jòn dò ye ; ale de ye denmuso fila ninnu dogo, u kana faga. Ali ka fanga danna tile dama dò ma.

nyagami waati

Tòn Masa

Tòn Masa ye fanga ta Bakari fagalen kò. Ale de tun ye kèleçèw kuntigi ye. Ale fagara Minyanka kèle la, u taatò Kongere. Kala kisè dò de tun y'a jogin, a nana sa Ngoyi Segu kère fè, san 1760.

Kanyuba Nyuman

Kanyuba Nyuman sigira fanga na san 1760, fo san 1763. Ale de tun ye sotigiw nyémögò ye. Barilaka don. A taara daga sigi Ngoyi da la, ka Tòn Masa denkè sòrô yen. A ye Ngoyi minè. O kò, a y'i nyèsin Kafa Juguma, o min ye a fa denkè ye, nka o sera k'a yèrè bò a bolo. A ye san saba dòròn de kè fanga na.

Kafa Jugu

Kafa Jugu sigira fanga la san 1763. O fana ye san saba dòròn de kè fanga na.

Ale kò, Ngolo Jara ni Nankòròba Zankè ye nyògòn kèle fanga nò fè. Nankòròba Zankè tun ye Sunu Saro ka jònchè dò ye, Sunu Saro min ye Bitòn ba ye. A taara i dogo Ngoyi, Zankèba bara. O y'a janfa k'a di a jugu ma, o fana y'a faga. Ngolo Jara tilala ka Zankèba yèrè faga, ka boliw sòn n'a ye.

Ngolo Jara kelen kò ka Nankòròba Zankè faga, a ye Segukòrò nyémögòw bée wele, u ka na u syèn, k'u kali boliw la, k'u sònna a ye. U y'u kali Makungoba ni Nangoloko la, k'u kali Kòntòròn ni Binyèjugu la. Jaralakaw ka fanga daminèna o cogo de la Segu, san 1766 la.

Ngolo Jara ye fanga ta k'a si to san biduuru la, a fa tun ye Zan Jara ye ; o dësèlen ka disòngò sara, o tun y'a den Ngolo di Bitòn ma disòngò ye. Ngolo Jara ye faamadugu bò Segukòrò, ka na n'a ye Segu Sikòrò, ka tata kogo jò yen.

(a tò bè bò kibaru nataw kònò)

hakili jakabo

Kabini Segu jamana tile, fo ka na se bi ma, Mali jeliw bè ka Segu jamana masakèw ka ko kelenw lakali.
O kuma dòw sèbènnèn bè gafe fila kònò, n'u dilala Enpirimeri Kase Keyita baarakè law fè :
- "Daa ka Kòrè kèle" : o ye Jeli Baba Sisòkò ka kuma sèbènnèn ye. A sòngò : dòròmè 80.
- "Jònkolonin kèle" : o ye Kabinè Sisòkò ka kuma sèbènnèn ye. A sòngò : dòròmè 165.

Tayiru Banbera ka maana dò fana bòra kibaru kònò, k'a ta a nimòrò 104 la, ka n'a bila a nimòrò 113 la. O maana bè Bitòn Kulubali de kan.